

BIO I SKAGEN - EN OMSKIFTELIG EKSISTENS

1. BRUDSTYKKE AF DEN RENÆSSANCEINSPIREDE FRISEUDSMYKNING I SKAGEN BIOGRAFTEATER

Frederikshavn Stadsarkivs registrering af arkivmateriale fra den gamle biograf: "BIO" i Skagen har givet anledning til følgende lille artikel.

2. EKSEMPEL PÅ ARKIVMATERIALET, HER PROGRAMHOVEDBØGER FRA HENHOLDSVIS SKAGEN BIOGRAFTEATER OG DET SENERE "BIO". FOTO VED FREDERIKSHAVN STADSARKIV.

Arkivmaterialet består fortrinsvis af regnskabsbøger som fx programhovedbøger, indtægtshovedbøger, lister over billetsalget, kassejournaler, lønningsregnskaber og endelig en scrapbog, der at dømme efter udklippenes alder er fremstillet i perioden 1962-1972. Scrapbogens indhold dækker et bredt spektrum af emner, der alle på en eller anden måde relaterer til biografvirksomheden. Der er filmmtaler, kritik af TVets indtog i de danske stuer, interview med forskellige biografmænd og filmproducenter, filmforevisninger samt debatten om biografens svigtende økonomi sidst i 1960erne.

3. DEN OMTALTE SCRAPBOG. SOM DET ANES, HAR DEN GULNEDE OG NU VIRKNINGSLØSE TAPE SAT SINE TYDELIGE SPOR I ARKIVMATERIALET. FOTO VED FREDERIKSHAVN STADSARKIV.

DEN FØRSTE BIOGRAF

Initiativtageren til Skagens første biograf, tømrermesteren Karsten Pedersen (Tolne 1860 - Skagen 1930), karakteriseres i et af scrapbogens mange avisudklip som en sand visionær, hvad angår byggeri, turisme, handel og, som denne artikels overskrift indikerer, behovet for en biograf i Skagen.

Karsten Pedersen var bygmester bag det i 1960erne nedrevne Karstens Hotel (opført i forening med det tidligere Højskolehjem). I forbindelse med samme lod tømrermesteren ligeledes i 1908 opføre en biograf: **Skagen Biografteater**. Biografen var af en anseelig størrelse i forhold til indbyggertallet i Skagen dengang. Salen kunne således rumme 200 biografgæster eller hvad der svarede til ca. 1/10 af Skagens indbyggere.

De gode pladsforhold gik da heller ikke datidens anmeldere forbi. Nedenstående citat er fra en af scrapbogens mange udklip:

"[Biografen] *Der sagde sparto til alle tidens biografer med hensyn til størrelse og indretning*".

Biografen skulle ligeledes have været en fryd for øjet. Det æstetiske indtryk biografgængerne gik i møde, når de entrede biografens haller var ikke jævnt; onde tunger ville måske kalde arrangementet en kende bornert. I en anmeldelse af biografteatret i anledningen af åbningen var skribenten imidlertid ikke i tvivl:

"Den ny Teaterbygning, der er opført i den nordlige Del af Højskolehjemmets Have, tæt ved Jernbaneplassen, er tegnet af den unge, talentfulde Arkitekt Aggersborg af Aarhus og tager sig ganske overordentlig pyntelig og stilfuld ud. Det er sikkert en af de allersmukkeste Bygninger for Biografteatre i Danmark".

Det var rosende ord, og man kan da kun give anmelderen ret jf. billede 4. og 5.

Tømrmesteren havde i forbindelse med udsmykningen allieret sig med malermester Chresten Pedersen, der i tidens stil dekorerede biografen med frescoer hvis motiver var inspireret af den italienske renæssance.

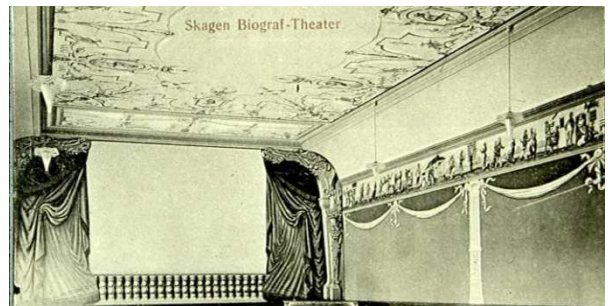

4. INDGANGSPARTIET TIL SKAGEN BIOGRAFTEATER. FOTO: LOKALSAMLINGEN I SKAGEN.

I 1918 blev biografen i forbindelse med et ejerskifte af Karstens hotel flyttet til Karsten Pedersens nyombyggede Thorkild Skarpæs Gård (et byggeri der giver associationer til vore dages shoppingcentre, men det er en helt anden historie, som må bringes andetsteds). Efterfølgende led det nok så fornemme biograflokale ved Karstens hotel en krank

skæbne, idet den nye hotelejer fandt det mest anvendeligt at genbruge biografens renæssancedekorerede sale som parkeringshus for hotellets gæster.

Med adresse i Skarpæs Gård havde **Skagen Biografteater** og den fremtidige biografvirksomhed i Skagen fundet sit permanente leje, hvor kun de fysiske rammer ændredes, fx under moderniseringen i 1941, hvor 2. verdenskrigs udbrud pludselig gav en del panderynker i forhold til at erhverve sig de påtænkte lædermøbler med liggesæder. I forbindelse med ombygningen og indretningen af Skagen bys nye biograf **BIO** i slutningen af 1950erne lod biografarkitekten Holger Pind en del af den originale frise fra **Skagen Biografteater** nedpille for herefter at opsætte den over foyerens indgangsparti (se figur 1 og 5). Frescoen har således kunnet nydes af **BIO**s mange gæster og samtidig kædet Skagens bys biografhistorie sammen.

5. BIOGRAFSALEN/PARKERINGSHUSET TILKNYTTET KARSTENS HOTEL, BEMÆRK FRISEN I HØJRE SIDE. FOTO: LOKALSAMLINGEN I SKAGEN.

JAGET AF TV - DEN DOMINERENDE KASSE

Som indledningsvis nævnt handler en del af artikeludklippene i scrapbogen om fjernsynets eller TVets indtrængen på biografernes domæne; nemlig at fremvise film for et betalende publikum. Således giver scrapbogens indledende artikel: *"Jaget af TV"* fra først i 1960erne en noget sarkastisk beskrivelse af TVets anmassende udbredelse, TVet er blevet et fast medlem af familien, harceleres der:

"[De] førhen rare komsammen'er med småsnak og diskussioner er mange steder endt som plagsomme biografforestillinger, hvor det gælder om at holde kæft, og hvor ingen, hverken værter eller gæster, om de skulle få trangen, tør

tage initiativet til at trykke på den velsignede knap, der kan slukke lyset i den dominerende kasse”.

Endvidere konstateres det i samme artikel at TVet er skyld i at: *”Det almindelige familieliv er gået fløjten”*. Det var stærkt udtrykt, men diskussionen synes nu ikke fremmed.

Nedenfor ses en affotografering af en satirisk tegning fra scrapbogen, hvis budskab følger bogens røde tråd jf. kritikken af fjernsynskikkeriets omfang.

5. "HJEMMEBIOGRAFEN" PÅ PLADS. EN SATIRISK HENTYDNING TIL KONKURRENCEN FRA TV'ET

Man skulle næsten tro, at tegningen var et bestillingsarbejde fra **BIO**s side, for i samme periode var der røre i andedammen, hvad angik biografens førmtalte dårlige økonomi samt ikke mindst den nærmest evindelige diskussion om hvilke filmfremvisninger, der skulle dominere **BIO**s lærred.

BIOGRAFDRIFT I KOMMUNALT REGI

Det startede ellers så godt i den nye "BIO". En artikel beretter om et godt indtjeningsår i 1962, hvor biografdriften høstede det nette overskud af i alt 35.937 kr. Den tidligere borgmester i Skagen, Carl Berg, udtalte sig yderst positiv om overskuddet. De mange penge kunne kanaliseres over i andre kulturelle aktiviteter, fx Skagen musik og teaterforening, FOF og AOF. Støtten til de andre kulturelle institutioner med **BIO**s indtjening var dog, som borgmesteren understregede, et engangsbeløb. Der var altså ikke tale om, at biografen skulle holde Skagen bys andre kulturelle institutioner økonomisk oven vande.

Til trods for det fine økonomiske resultat var der en vis murren under overfladen, nemlig uoverensstemmelser i biografudvalget hvad angik biografens repertoire. Formanden, overlæge Randolph Aabye, glædede sig således også over overskuddet, men efterfølgende spores en vis utilfredshed med biografens daglige leder, direktør Bruun, og dennes valg af film. Det var den klassiske diskussion om, hvad film/kunst egentlig er, kontrasten mellem lægmand og fagmand samt diskussionen om, hvad man som samfundets "ledere", vejvisere og forældre bør fylde den letpåvirkelige ungdom med; en diskussion der er aktuel den dag i dag.

Det kommer næppe som en overraskelse, at biografformanden overlæge Aabye gerne så flere film i biografen med anstrøg af den hjemlige og velkendte samfundsnorm, for som han siger: *"Morten Koch kan også være godt engang imellem"*. Løsningen på problemet med biograffilmernes *"lave standard"* jf. Aabye kunne imidlertid være at adskille biografdirektørens løn fra biografoverskuddet; altså fast løn frem for procentaflønnning i forhold til publikums besøg.

Det er ganske fornøjeligt at følge diskussionen om biograffilmernes standard, særligt når man har mulighed for at følge med i programhovedbøgerne for biografdriften i samme periode. En hurtig undersøgelse viser, at der kom ganske mange besøgende når der fx blev vist James Bond-film og at indtjeningen folgelig

har været fin (dog med forbehold for dækning af div. udgifter i forbindelse med fremvisning af udenlandske film fra de store selskaber, som var både dyrere og sværere at anskaffe end de hjemlige). Det ser altså ikke ud til, at biografformand Aabyes argumenter mod den lave filmstandard holder vand. I det hele taget ser det mest af alt ud til, at sagens kerne er diskussionen om smag og behag. Men det er der jo en enestående chance for at få uddybet ved et besøg i Frederikshavn Stadsarkiv, hvor interesserede selv har mulighed for at studere materialet nærmere.

ARKIVMATERIALET

Som tidligere nævnt består arkivmaterialet fortrinsvis af regnskabsmateriale, dvs. regnskabsbøger med side efter side af udførligt nedskrevne og bogførte regnskaber; jo det fornemmes straks, at arbejdet er udført med passion for flotte og nøjagtige kolonner, streger, underskrifter m.m.

Materialet er ved første øjekast nok en kende trivielt, ja måske nærmest uoverkommeligt, men tøv ikke: regnskabet giver et fantastisk indblik i biografdriftens vilkår fra 1950erne til midt-70erne. Der er uanede muligheder i forhold til studier af materialet. Man kunne eksempelvis undersøge den lille regnskabsbog fra Chokoladekiosken, hvilke typer chokolade og slik blev der solgt mest af i perioden og er det ved en sammenligning med andre salgssteder i fx Skagen eller for den sags skyld andre steder i Danmark, et repræsentativt udvalg og salg for perioden? Kort sagt: hvordan var slikmoden i Skagen i 1960erne, når der skulle ses film og spiste man overhovedet popcorn? I

dag ville det være nærmest utænkeligt at gå i biografen uden at spise popcorn.

Det er også muligt at kigge i regnskaberne for aflønning af biografens ansatte (direktøren undtaget). Det er således muligt at se, hvad en biografansat tjente som piccolo eller kiosksælger. I den forbindelse kunne man undersøge, om der fx var ligestilling mellem kønnene hvad angik aflønningen? Var jobbene godt betalt sammenlignet med andre typer jobs? Var det muligt at stige i løn? Fulgte lønnen den generelle lønudvikling på arbejdsmarkedet? m.m. Som det ses er der virkelig mange muligheder med materialet. Skulle ovenstående vække interesse, så er arkivet selvfølgelig behjælpelig med at finde yderligere materiale, der kan sammenlignes med ovenstående.

Endelig er der jo hele diskussionen om filmstandarden. Det er en meget spændende diskussion, der er umiddelbart tilgængelig i kildematerialet. I den forbindelse skal nævnes noget, skribenten af denne artikel faldt over, nemlig mængden af sex/pornofilm, der blev fremvist i **BIO**. Sidst i 1960erne blev det åbenbart meget populært at gå i biffen og se pornografiske film. Hvorfor? Der var selvfølgelig billedpornografiens frigivelse i 1969 (Skriftlig pornografi blev frigivet i 1967). Ved nærmere eftertanke kom undertegnede også i tanke om dillen med sengekantfilmene fra 1970erne, men i programhovedbøgernes lister finder man også titler, der er en kende frækkere end: *I tyrens tegn*; fx hvad med denne: *Gifte kvinders sexliv*? En besøgende på Stadsarkivet kom med følgende mulige forklaring på de mange sex/pornofilm:

"Det var fordi Skagen var en fiskerby. Når fiskerne kom i land skulle de se noget porno og så i byen og så videre..."

Det er da en mulig forklaring. En anden gives af Jørgen Gunthel, der overtog biografdriften i midt-70erne. I en avisartikel fra Vendsyssel Tidende fra 19. november 1978, fortæller Gunthel at de mange sex/pornofilm vises på grund af de mange turister i Skagen; en ganske glimrende illustration af, hvorledes turismen er

en allround forretning: der må høstes, hvor høstes kan.

Det er meget forskellige forklaringer på denne i dag noget fremmedartede filmfremvisning i en almindelig biograf. Men er der noget om snakken med de der fiskere? Vistes der ligeledes mange sex/pornofilm i andre fiskerbyer som fx Frederikshavn, Hanstholm, Esbjerg eller Rønne for den sags skyld? Eller hænger det i højere grad sammen med turismen, som Jørgen Gunthel var inde på?

Ovenstående er blot eksempler på alle de undersøgelser, der kunne gøres med materialet omkring **BIO**. Som skrevet, er alle interesserede velkomne på Frederikshavn Stadsarkiv for at foretage yderlige studier udi det spændende biografmateriale. Husk, at arkivet også er behjælpeligt med andre emner; læs evt. mere på Stadsarkivets hjemmeside:

www.stadsarkiv.frederikshavn.dk

Her findes ligeledes andre artikler om emner, der er i arkivets beholdning, samt diverse informationer omkring arkivet.

Rasmus Bukhave,
Frederikshavn Stadsarkiv2010 ©